

УДК 354

**ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ
В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ**

Волкова Н.В.

здобувач Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

I. Вступ

Останнім часом наукові, державні та економічні кола все більше уваги приділяють проблемі якісного управління освітою. Організаційно-інституційні форми реалізації принципів кластерного підходу узагальнено в працях здебільшого зарубіжних авторів, серед яких, зокрема, Е.М. Бергман, К. Кетелс, Е.Дж. Фрезер, Дж. Фейрлі, Л. Харді, а також О.Е. Безсонова, В.С. Бондарева, С.Б. Дубровець, С.Г. Крапчан, Т.Б. Кутакова, М.Л. Крупницький, В.Д. Прокоф'єва, О.С. Пчелінцева, Л.Н. Родіонова, К.Н. Савін, С.Б. Сиваєва, В.Б. Сивий, Б.Г. Скокова, О.С. Степанов, В.В. Токмакова, Р.Ф. Хайруллін, Р.Х. Хасанов.

Ґрунтовні розробки щодо формування кластерної системи проводилися Е. Дахменом, Е. Лимером, М. Портером, М. Тодаро, І. Толенадо, П. Фішером. Враховуючи наявність ряду праць із цієї тематики, в умовах сучасної економіки виникла необхідність пошуку нових підходів, виявлення закономірностей та принципів формування кластерної системи. На особливу увагу заслуговує проблема кластеризації освітніх закладів у межах певних економічних зон та систем.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що забезпечення стабільного зростання економіки регіону за рахунок підвищення ефективності функціонування його підприємств та закладів освіти у своїй сукупності вже не може бути вирішено лише за рахунок застосування стандартних прийомів та інструментів менеджменту. У зв'язку з цим видається доцільним пошук механізмів науково-економічної інтеграції та інтерференції. Однією з ефективних форм подібної інтерференції через формування просторової організації продуктивних сил може стати створення та розвиток освітньо-економічних кластерів у рамках виділених регіонів або територій.

Створення кластера освіти на території промислово розвинутої області може стати рушієм економічного прогресу, що сприятиме налагодженню зв'язків між промисловістю та освітою. Як відомо, промислові регіони України характеризуються скупченням на своїй території значної кількості потужних промислово-виробничих комплексів, які перебувають на стадії занепаду, у тому числі

через брак кваліфікованих спеціалістів. Об'єднання таких підприємств із навчальними закладами може сприяти направленню робочої сили на виробничі підприємства області, поліпшенню ситуації на регіональному ринку праці та в кінцевому підсумку підвищенню престижності й затребуваності виробничих спеціальностей у професійно-технічних училищах.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначення організаційно-інституційного поля управління освітою на базі використання кластерного підходу.

III. Результати

Питання створення універсальної системи освіти пов'язане із глобалізаційними процесами. Всесвітні процеси глобалізації не оминули Україну, у якій з 1991 р. освітня система стоїть на шляху еволюційного розвитку, головною метою якого має стати розвиток інтелектуального й економічного потенціалу регіонів і країни в цілому. Поєднання цілей щодо розвитку інтелектуального та економічного потенціалу передбачає, у першу чергу, розроблення загальної концепції, адже поєднання понять “інтелект” та “економіка”, а звідси – побудова економіки знань є новою парадигмою державного управління для більшості розвинутих країн світу.

Україна не стала винятком у цьому процесі. Сьогодні навчальні заклади в регіонах України являють собою, як правило, розрізнені організації, не об'єднані між собою серйозними коопераційними і, більше того, інтеграційними зв'язками. Одиначні спільні проекти науково-дослідних організацій і промислових підприємств не можна назвати економічною стратегією розвитку науково-промислових комплексів [4, с. 244–245]. І тим більше зарано вести мову про початок процесів кластеризації установ освіти. Середня та професійно-технічна освіта не мають прив'язки до промислового сектора економіки.

Використання кластерного підходу в управлінні освітою є, на нашу думку, стратегічною метою органів державної влади. Адже кластеризація дає змогу багаторазово покращити показники розвитку різноманіт-

них управлінських систем, у тому числі освітньої й економічної.

Кластер освіти являє собою комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих соціально-економічних, державних і муніципальних структур та інститутів, підприємств, систем та установ, які здійснюють заходи, диференційовані залежно від регіональних особливостей [3]. Ці заходи спрямовуються на виконання основних функцій суспільства і вирішення завдань щодо забезпечення достатнього рівня спеціальних знань, необхідних для роботи в певних секторах і галузях економіки [7, с. 3–4].

Ефективність галузевої структури кластера освіти, а також якість організаційно-інституційного середовища залишаються основою сталого соціально-економічного розвитку і зумовлюють ряд позитивних довгострокових ефектів для економіки регіонів і країни в цілому.

Кластер як форма стійких взаємозумовлених та взаємозалежних відносин формується під впливом стихійних ринкових процесів. Проте за допомогою заходів державної структурної політики доцільно програмувати процес кластеризації, оскільки це сприяє більш раціональному використанню ресурсів і потенціалів як на місцевому, так і на державному рівнях. Це стосується, у першу чергу, залучення до кластера освітніх організацій. Отже, для оптимізації процесів формування і розвитку кластерів необхідно чітко сформулювати пріоритети і напрямки державного регулятивного впливу, основа якого – державно-приватне партнерство. При цьому функції держави як економічного агента мають бути сконцентровані на реалізації інфраструктурних проектів з тривалими термінами окупності або на соціально значущих некомерційних проектах.

Стійке функціонування реального сектора економіки та підвищення його конкурентоспроможності багато в чому залежать від ефективності регіонального стратегічного управління соціально-економічним розвитком. Національна економіка стикається з об'єктивною необхідністю інтеграції у світовий економічний простір, і від того, який конкурентний статус вона буде мати, залежать місце і роль України в глобальній економічній системі.

Сценарій розвитку вітчизняної економіки прямо залежить від форм і методів участі держави в регулюванні економічних і освітніх процесів, а також формуванні інструментів стимулювання якісного процесу отримання знань.

Одним із напрямів розвитку регіону, який здатний забезпечити зростання конкурентоспроможності регіональної економіки, є застосування кластерного підходу до побудови або реструктуризації регіональних еко-

номічних систем. Використання такого підходу дає змогу визначити пріоритети економічного розвитку на мезо- та мікроекономічному рівні для формування вектора соціально-економічного розвитку регіону.

У зв'язку з цим виникає необхідність розгляду одного з пріоритетних напрямів розвитку економічної політики, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності держави, компаній, продукції – створення галузевих кластерів.

Кластерна політика у провідних країнах світу розглядається як ключова для підвищення конкурентоспроможності. Термін “кластерний розвиток” все частіше використовується при розробці стратегій соціально-економічного розвитку регіонів. Формування і розвиток регіональних кластерів оцінюється як важлива конкурентна перевага сучасної економіки, що забезпечує синергійний ефект [7, с. 3–4]. Окремого розгляду вимагає роль освітніх установ у подібних кластерах.

Кластери включають фірми та організації, пов'язані випуском кінцевої продукції і географічним розташуванням. Таку географічну близькість розглядають як місце накопичення “критичної маси” людського капіталу, наукового, інноваційного та виробничого потенціалів. Однак в українській економічній науці немає єдиного підходу до визначення кластера, немає також і ясності в тому, яку модель кластерної політики слід використовувати в Україні й наскільки ефективним є кластерний розвиток для окремих її регіонів. Проте пов'язаність організацій за факторами випуску кінцевої продукції та географічним розташуванням видається вкрай доцільною з погляду українських реалій. Ведучи мову про окремі регіони України, зокрема, промислово розвинуті, слід зазначити, що застосування кластерного підходу може стати тим вагомим рушієм економічного прогресу, що сприятиме налагодженню зв'язків між промисловістю та освітою. Об'єднання виробничих підприємств із навчальними закладами може сприяти направленню робочої сили на виробничі підприємства області, поліпшенню ситуації на регіональному ринку праці та зрештою підвищенню престижності та затребуваності виробничих спеціальностей у професійно-технічних училищах.

Для українських учених кластерний підхід до розвитку регіону та підвищення його конкурентоспроможності за рахунок впровадження освітніх проектів відносно новий, відсутні і конкретні методики виявлення освітніх кластерів та розробки механізму їх підтримки органами державної влади й місцевого самоврядування.

Також залишаються невирішеними проблеми фінансового забезпечення концепції кластерного розвитку регіонів. Завдання

вирівнювання можливостей інноваційного розвитку та раціонального використання наявного трудового і фінансового потенціалу в конкретному регіоні є пріоритетним завданням органів місцевого самоврядування.

Особливої актуальності набувають проблеми розробки і практичної реалізації заходів щодо вдосконалення теоретичних і методологічних основ управління освітою на базі використання кластерного підходу.

Сьогодні перед кластерами стоїть завдання вдосконалення технології надання знань і забезпечення їх прив'язки до практики [7, с. 5]. Така прив'язка може бути забезпечена лише в процесі системної взаємодії усіх зацікавлених сторін, до яких слід віднести органи місцевого самоврядування, органи місцевої влади, громадські організації, навчальні заклади та населення (рис.).

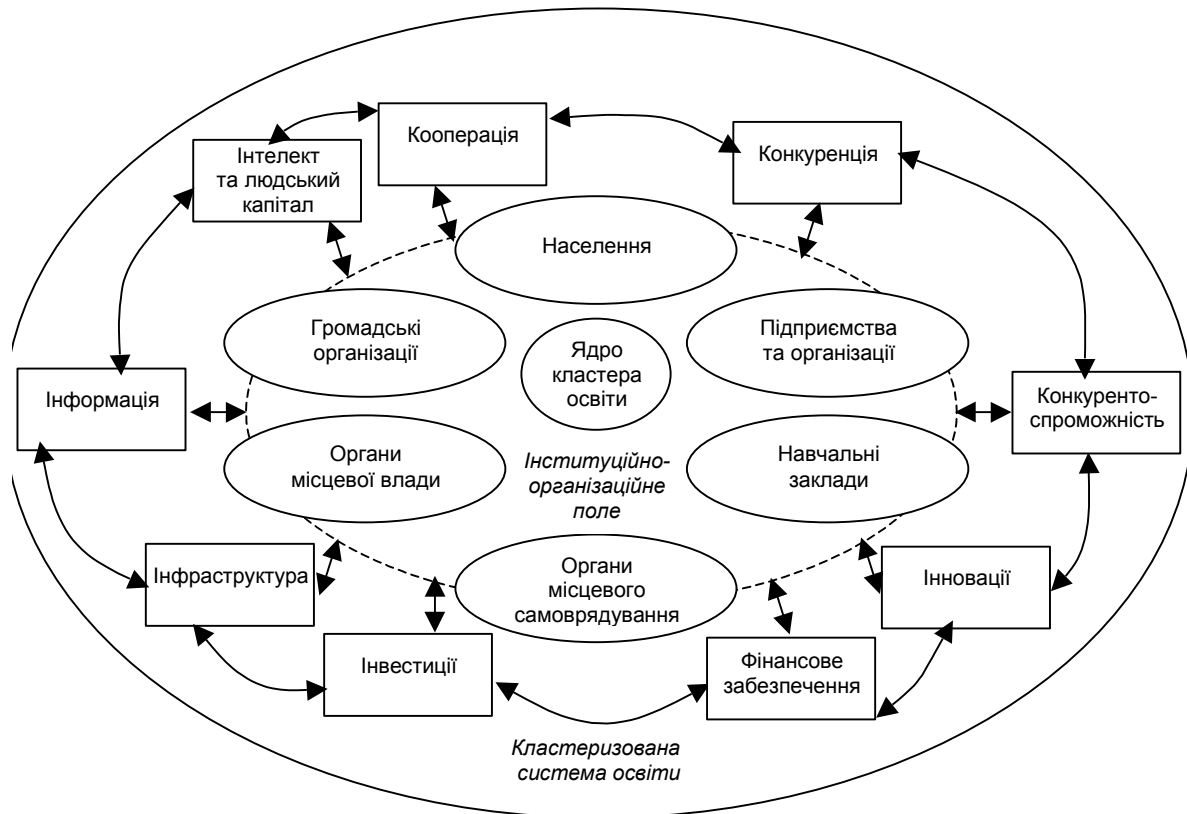

Рис. Інституційно-організаційні засади формування кластера освіти на місцевому рівні
Складено на основі [2, с. 230; 7, с. 16; 8, с. 93–95; 11]

Координаційним центром кластера освіти, на нашу думку, має стати установа або організація, на яку буде покладено функції щодо здійснення регулювального впливу на всіх учасників кластера. Такою організацією можуть виступити як органи місцевого самоврядування, так і наукові установи, де наявна відповідна науково-практична база та є важелі прямого впливу на всіх учасників. Не можна відкидати також варіант створення спеціальних організацій, що відповідатимуть за реалізацію такої функції. Зокрема, у деяких країнах як подібні організації виступають спеціальні агенції, на яких покладається широке коло функцій та повноважень.

Цікавою також видається практика функціонування як кластерного ядра так званих центрів компетенції. Така практика зарекомендувала себе успішною на багатьох великих підприємствах світу. Пропонуємо роз-

глянути можливість створення такого центру в межах організаційно-інституційного поля кластера.

Сучасна економіка характеризується процесами, які вимагають оптимізації використання знань – специфічного ресурсу виробництва і джерела інновацій. Тому управління знаннями як особливий тип менеджменту викликає все більший інтерес науковців і практиків.

Знання, накопичені в ході виконання різноманітних проектів, нерідко втрачаються, що пов'язане із розформуванням або заміною кадрів, зміною сфери діяльності. В контексті фінансового забезпечення така проблема може трансформуватися у здійснення зайвих витрат: час і гроші знову витрачаються на "винахід колеса", що вже відбулося в організації, але про це забули [1].

З метою уникнення подібних проблем при створенні кластера освіти потрібно пе-

редбачити систематичний збір найбільш важливих знань і практичних здобутків організацій-членів, організувати вільний обмін знаннями в межах кластера, забезпечити повторне їх використання в нових проектах.

Центр компетенції має стати особливою структурною одиницею утворюваного кластера, на яку буде покладено функції контролю напрямів діяльності організацій-членів, акумуляції відповідних знань та пошуку способів отримання від них максимальної користі.

Іншим важливим питанням залишається проблема надання державної підтримки кластерній ініціативі. На нашу думку, слід підходити до його вирішення, використовуючи європейський підхід. Подібно до країн ЄС програми підтримки кластерів доцільно розвивати в рамках регіональної політики, політики розвитку освіти, науки і технологій, промислової політики [13]. Тенденція розвитку таких програм свідчить, що саме кластери виступають одним з основних пріоритетів європейського регіонального освітньо-наукового та промислового розвитку. Регіональні кластерні ініціативи в Європі в основному зосереджені в регіонах промислової реструктуризації, географічно віддалених, та таких, що переживають кризу. Тому політика розвитку освіти, науки і технологій побудована на підтримці передових галузей і галузей, що мають високий науково-технічний потенціал. Промислова кластерна політика передбачає розвиток інфраструктурних проектів [10]. Такий підхід видається доцільним з погляду українських реалій, коли існує прив'язка промислового сектора до освіти.

Аналізуючи рисунок, слід відзначити наявність зв'язків не лише між промисловими підприємствами та освітніми закладами. Цей кластер, що складається за територіальним принципом, включає також органи місцевого самоврядування, органи місцевої влади, громадські організації та населення. При цьому запропонований кластер слід розглядати як територіальне утворення, що історично сформувалося на певній території.

Вибір територіального підходу можна пояснити кількома факторами. По-перше, до складу створюваного кластера входить місцеве населення, що проживає на цій території – це посилює територіальну прив'язку кластерного утворення. До того ж, органи місцевого самоврядування та органи місцевої влади також мають належність до території. По-друге, як нагадує К. Кетелс, “штучне створення кластерів – надто небезпечний інструмент державної політики, найліпшим підходом є виявлення й розвиток уже існуючих кластерних утворень” [14]. З цього погляду більш простим шляхом є виділення на території регіону системи установ, підп-

риємств та організацій, які перебувають у реальній взаємодії.

Виділення кластера освіти з існуючих на території регіону установ, підприємств та організацій все ж передбачає визначення організаційних умов його діяльності.

На підставі напрацювань іноземних науковців та практиків, а також з урахуванням українських реалій, можна запропонувати такий методичний підхід до визначення умов і можливостей, а також способів підтримки розвитку кластера освіти:

- виявлення ядра кластера [10];
- побудова моделей кластера [6];
- визначення меж виявленого кластера [14];
- проведення маркетингового дослідження з метою виявлення інституційно-організаційних умов функціонування кластера в конкретному регіоні;
- визначення потенційних конкурентоспроможних кластерів на основі аналізу конкурентоспроможності підприємств, які увійдуть до кластера [10];
- визначення параметрів, за якими ті чи інші організації можуть бути віднесені до ядра кластера, за допомогою експертного методу;
- збір відповідних статистичних даних;
- визначення ролі освітніх установ у діяльності кластера;
- вивчення зв'язку підприємств кластера з навчальними закладами;
- проведення SWOT-аналізу виявленого кластера, визначення його сильних та слабких сторін;
- розроблення рекомендацій щодо забезпечення ефективного функціонування кластера, у тому числі заходів державної підтримки.

При дослідженні наведених умов та можливостей слід виходити із засадничих передумов створення кластера, зумовлених необхідністю поєднання освіти та сфери виробництва. Як зазначалося раніше, на території регіону освітній кластер створюється для забезпечення регіонального економічного зростання. Як показано на рисунку, крім освітніх установ, він включає в себе й інші організації та підприємства, тому не може вважатися суто освітнім.

Про це свідчать також характеристики організацій, що діють у межах інституційного поля кластера. Згідно з рисунком, діяльність представлених організацій має забезпечувати:

- налагодження внутрішніх кооперативних зв'язків;
- утримання конкурентних позицій на регіональному та національному ринках;
- підвищення показників власної конкурентоспроможності;

Держава та регіони

- забезпечення реалізації інноваційних проектів;
- пошук шляхів фінансового забезпечення основної діяльності;
- пошук інвестиційних ресурсів;
- розвиток інфраструктури;
- розвиток інформаційних систем;
- посилення ролі інтелектуальних ресурсів та людського капіталу в процесах прийняття рішень.

Залучення до кластера закладів освіти має на меті забезпечення найважливішої у сучасному середовищі характеристики – посилення ролі інтелекту.

Як зазначають В.В. Бирський і В.М. Порожня, забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання тісно пов'язане із використанням інтелектуального капіталу. Авторами з'ясовано, що наявність інтелектуального капіталу, джерелами формування якого є людський, організаційний та споживчий капітал, визначає потенціал перетворень та потенціал розвитку економічної системи. Звідси виведено необхідність виникнення кластерів з суб'єктів економічних відносин внаслідок існування локалізованих просторів напруженості конкурентного середовища [2, с. 230]. Погоджуючись із авторами, слід конкретизувати поняття напруженості конкурентного середовища в полі діяльності утворюваного кластера. Під цим поняттям пропонуємо розуміти рівень економічної активності суб'єктів економічних відносин, що входять до складу кластера, для підвищення власної конкурентоспроможності. У свою чергу, під конкурентоспроможністю розуміємо здатність суб'єкта утримувати конкуренцію порівняно з аналогічними суб'єктами на цьому ринку [9, с. 206].

Виділення кластера освіти з існуючих на території регіону організацій та установ також передбачає проведення аналізу існуючих у світі форм кластерних утворень та визначення типу створюваного кластера.

Оскільки створюваний кластер освіти тісно пов'язаний зі сферою виробництва, звертаємося до загальної категорії “промислові кластери”. Цю категорію конкретизують за видами: виробничі системи, мережеві структури, кластери, локальні кластери, індустріальні округи і промислові райони [5]. На наше переконання, створювана система підпадає під визначення кластера. Адже, як стверджують Е. Бергман та Е. Фрезер, промислові кластери являють собою об'єднання підприємств і галузей за різними аспектами спільної діяльності, наприклад, за географічним розташуванням, джерелами інновацій, постачальниками, ресурсами. Регіональні промислові кластери, на думку авторів, – це промислові кластери, що сконцентровані географічно в межах окремого регіону [12].

Залежно від характеру зв'язків кластери поділяються на виробничі, науково-технічні, змішані [5]. Створюваний кластер освіти має змішані зв'язки.

Кластери також розрізняються за рівнем взаємодії між підприємствами, установами, некомерційними організаціями, інститутами й іншими закладами, що до нього входять: від вільних відносин в асоціації до форм структурованого співробітництва і конкуренції (кластери з регламентованими взаємозв'язками та кластери з несистемними взаємозв'язками) [5]. За такою класифікацією створюваний кластер освіти являє собою кластер з регламентованими взаємозв'язками, адже він має всі ознаки структурованого співробітництва між організаціями-членами.

За спрямованістю коопераційних зв'язків виділяють три види кластерів:

- регіональні (регіонально обмежені об'єднання навколо наукового або промислового центру);
- вертикальні (об'єднання всередині одного виробничого процесу, наприклад, ланцюжок “постачальник – виробник – реалізатор – клієнт”);
- горизонтальні (об'єднання різних галузей промисловості в один мегакластер, наприклад, “хімічний кластер”, або на ще вищому рівні агрегації “агропромисловий кластер”) [11].

За підходом територіального поділу праці також розрізняють кластери регіональні, національні, міжрегіональні, міжнародні [5]. Утворюваний кластер слід вважати міжрегіональним, адже він має прямі горизонтальні зв'язки між місцевими органами державного управління, місцевими підприємствами, установами, організаціями та місцевим населенням. До того ж, згідно з визначенням, запропонованим Н.М. Ніловою, міжрегіональні кластери складаються з підприємств, організацій та установ, розташованих у різних регіонах однієї країни, які зорієнтовані на зовнішній ринок [5].

Оскільки продукція промислових підприємств – членів утворюваного кластера орієнтована на експорт, кластер не може бути обмежено рамками одного регіону.

Не менш важливим є вибір конкретної концепції формування промислового кластера. Е.М. Бергман та Е.Дж. Фезер розглядають п'ять таких концепцій: екстернальних економік; інноваційного середовища; узгоджень (коопераційної) конкуренції; міжфірмового суперництва і траєкторії залежності [12].

При створенні освітнього кластера та розробці кластерно орієнтованої економічної політики, подібно до країн-членів Європейського Союзу, доцільно використовувати концепцію інноваційного середовища та уз-

годженої конкуренції які, у свою чергу, базуються на теорії асоційованої економіки. Зміст теорії полягає в такому: принципу вільної конкуренції та максимальної автономії підприємництва протиставляється думка, що підприємства не можуть займатися як бізнесом, так і інноваціями в ізоляції. В концепції М. Портера головним чинником поширення інновацій розглядається розвиток конкуренції навіть між взаємопов'язаними фірмами, що входять до кластера. Теорії інноваційного середовища та узгодженої конкуренції розглядають як головний фактор розвитку сучасного виробництва знання й обмін ними як в межах окремих кластерів, так і у межах регіонів та країни в цілому. Виходячи з такого підходу, у сучасній інноваційній теорії в центрі аналізу інноваційних процесів перебуває стратегічна поведінка й альянси підприємств, так само, як взаємодія та обмін знаннями між підприємствами і навчальними закладами. При цьому інновації і зростання виробничих можливостей розглядаються як динамічний соціальний процес, що розвивається найбільш успішно в мережах, де існує інтенсивна взаємодія між цими "продуктивними агентами" [5].

Проте, на нашу думку, найскладнішим моментом є практична реалізація обраної кластерної стратегії в Україні. З одного боку, доцільним видається врахування зарубіжного досвіду при розробці та реалізації кластерних стратегій. З іншого боку, зарубіжний досвід свідчить про те, що не існує єдиного універсального методу розвитку кластерів. Специфіка побудови соціальних структур та економічних відносин в Україні не дає змоги використовувати модель кластерного розвитку, розроблену для іншої країни. Завдання уряду та органів місцевого самоврядування полягає в розумінні специфіки національних переваг та реалізації ініціатив, що відповідають конкретним умовам. Досвід таких країн, як Франція, Велика Британія та США, засвідчив, що не існує єдиної методики розвитку кластерів – вони формувалися в цих країнах стихійно [5]. Тому на місцевому рівні доцільно створювати не сам кластер, а сприятливе економічне та правове середовище для формування та розвитку кластера.

Виходячи з того факту, що між підприємствами, установами та організаціями потенційного кластера освіти уже існують певні горизонтальні зв'язки, місцеві та регіональні органи виконавчої влади мають відмовитися від методів прямого втручання в процеси розвитку кластера. Замість цього слід приділити увагу дослідженню законодавчих засад діяльності кластерного утворення.

IV. Висновки

Таким чином, використання кластерного підходу в управлінні освітою передбачає ви-

рішення цілого ряду організаційних завдань, які в загальному вигляді слід звести до таких:

- забезпечення коопераційних зв'язків всередині кластера;
- підвищення конкурентоспроможності підприємств-членів;
- забезпечення фінансової самостійності підприємств-членів;
- створення умов для інноваційного та інвестиційного розвитку;
- розвиток інфраструктури, необхідної для функціонування кластера;
- підтримка та розвиток інтелектуального капіталу;
- налагодження інформаційних зв'язків між членами кластера.

Крім того, необхідним видається формування інституційного поля утворюваного кластера, що складається з таких елементів:

- місцеве населення;
- місцеві підприємства, установи та організації;
- навчальні заклади;
- органи місцевого самоврядування та місцевої влади;
- громадські організації.

Детального розгляду потребує проблема визначення ролі органів державної влади в управлінні освітою на базі використання кластерного підходу. Цей напрям може стати об'єктом подальших досліджень.

Література

1. Андрусенко Т. Центры знаний [Электронный ресурс] / Т. Андрусенко // Генеральный директор. – 2006. – № 11. – Режим доступа: <http://director.com.ua/pomer/2006-11>. – Загл. с экрана.
2. Бирський В.В. Проблеми моделювання сталого розвитку суб'єктів економічних відносин / В.В. Бирський, В.М. Порохня // Науковий вісник ДГМА. – 2010. – № 1. – С. 230–235.
3. В Архангельській області розвивають професійну освіту // Актив. – 2011. – 29 березня. – Режим доступу: http://kvalifikacia.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=177:v-arhangel'sko-oblasti-razvivayut-professionalnoe-obrazovanie&catid=20:professionalnoe-obrazovanie&Itemid=129&lang=ua. – Назва з екрану.
4. Національна академія наук України як суб'єкт сучасного міжнародного наукового співробітництва // НАН України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір / за заг. ред. акад. НАН України О.С. Онищенко. – К., 2007. – С. 244–245.
5. Нілова Н.М. Роль промислових кластерів в зростанні конкурентоспроможності економіки [Електронний ресурс] / Н.М. Нілова, І.В. Крапивний. – Режим

- доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Article/Nilova_7.pdf. – Назва з екрану.
6. Портер М. Конкуренция : пер. с англ. / М. Портер. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
 7. Савин К.Н. Формирование и развитие регионального кластера качества жизнеобеспечения: теория, методология, практика : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра эконом. наук : 08.00.05 / Константин Николаевич Савин ; ТГТУ. – Тамбов, 2009. – 46 с.
 8. Степанов А.С. Критерии эффективности государственного и муниципального управления (бездефектное управление) / А.С. Степанов // Вестник РМА. – 2001. – № 2. – С. 93–98.
 9. Стратегический маркетинг : учебник / под ред. Р.А. Фатхутдинова. – М. : Интел-Синтез, 2000. – 640 с.
 10. Хасанов Р.Х. Реализация региональной промышленной политики с использованием кластерных подходов / Р.Х. Хасанов. – Режим доступа: www.pmjjobs.net/art/7.doc. – Загл. с экрана.
 11. Юдина А.К. Формирование и развитие инновационного потенциала муниципального образования на основе кластерного подхода / А.К. Юдина. – Режим доступа: <http://innov31.ru>. – Загл. с экрана.
 12. Bergman E.M. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications / E.M. Bergman, E.J. Feser. – Regional Research Institute: WVU, 1999. – Access mode: <http://www.rri.wvu.edu/WebBook/Bergman-Feser/chapter1.htm>. – Title from screen.
 13. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches: OECD annual report. – 2007. – Access mode: www.oecd.org/publications/Policybriefs. – Title from screen.
 14. Ketels C. Clusters of Innovation in Europe: Structural Change in Europe. – Innovative City and Business Regions / C. Ketels. – Bollscheil : Hagbarth Publications, 2003. – Access mode: portal.acm.org/citation.cfm?id=1359976. – Title from screen.

Волкова Н.В. Використання кластерного підходу в управлінні освітою

Анотація. Досліджено теоретичні засади використання кластерного підходу в управлінні освітою, розроблені провідними вітчизняними та зарубіжними науковцями. Визначено організаційно-інституційне поле управління освітою на базі використання кластерного підходу. Встановлено наявність системних зв'язків між членами кластера та органами місцевого самоврядування. Досліджено їхній характер та направленість. Обґрунтовано доцільність застосування концепції інноваційного середовища та узгодженої конкуренції при використанні кластерного підходу.

Ключові слова: управління освітою, органи місцевого самоврядування, організаційно-інституційні засади, коопераційні зв'язки, економічний розвиток, регіональна економіка, промисловий потенціал.

Волкова Н.В. Использование кластерного подхода в управлении образованием

Аннотация. Исследованы теоретические основы использования кластерного подхода в управлении образованием, разработанные ведущими отечественными и зарубежными учеными. Определено организационно-институциональное поле управления образованием на базе использования кластерного подхода. Установлено наличие системных связей между членами кластера и органами местного самоуправления. Исследованы их характер и направленность. Обоснована целесообразность использования концепции инновационной среды и согласованной конкуренции при применении кластерного подхода.

Ключевые слова: управление образованием, органы местного самоуправления, организационно-институциональные основы, кооперационные связи, экономическое развитие, региональная экономика, промышленный потенциал.

Volkova N. Using the Cluster Approach at the Education Management

Annotation. The theoretical framework of the cluster approach using at the educational management, developed by the leading domestic and foreign scientists, is investigated. The organizational and institutional field of the educational management based on the cluster approach using is determined. The presence of systemic links between cluster members and local governments is set. Their character and orientation is revealed. The expediency of the innovative base and the coherent competition concept using at the cluster approach introduction is grounded.

Key words: education management, local self government bodies, organizational and institutional framework, cooperative relationship, economics' development, regional economics, industrial potency.